

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir
This project is co-funded by the European Union and the Republic of Turkey

“TURİZM SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARI
GELECEĞE GÜVENLE BAKIYOR PROJESİ”

TÜRKİYE’DE KAYITLI İSTİHDAMIN ARTTIRILMASI: İYİ UYGULAMALAR VAKA ANALİZİ RAPORU

İNSAN KAYNAKLARININ
GELİŞTİRİLMESİ
PROGRAM OTORİTESİ

SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

ÇSGB
T.C. ÇALIŞMA VE
SOSYAL GÜVENLİK
BAKANLIğI

TÜRKİYE SEYAHAT AÇENTALARI BİRLİğİ
ASSOCIATION OF TURKISH TRAVEL AGENCIES

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir
This project is co-funded by the European Union and the Republic of Turkey

“Turizm Sektörü Çalışanları Geleceğe Güvenle Bakıyor Projesi”

Hazırlayan: İPOR Araştırma Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Ekonomistler Derneği Araştırma Ekibi
Muhammad Moiz Araştırma Uzmanı
Mücahid Çakıcı Araştırma Asistanı
Canberk Türkeç Araştırma Asistanı
Berna Dinç Araştırma Asistanı
Zeynep Bıyık Araştırma Asistanı
Burak Bostan Araştırma Asistanı

Basım Yeri / Tarih: İstanbul, 2017

EKONOMİSTLER DERNEĞİ

İstanbul Genel Merkez Adres: Fulya Mahallesi, Hukukçular Sitesi D:28, 34394 Şişli/İstanbul

W: www.ekonomistler.org.tr,

Kuşadası Proje Ofisi Adres: Efes Kongre Merkezi Bayraklıdere Mah. Kuştur Cad. No: 32 Kuşadası / Aydın

W: www.turizmkido.org

M: info@turizmkido.org

Bu rapor Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mali katkısıyla hazırlanmıştır. Bu raporun içeriğinden yalnızca Ekonomistler Derneği sorumludur ve bu içerik hiçbir şekilde Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin görüş ve tutumunu yansıtmamaktadır.

İNSAN KAYNAKLARININ
GELİŞTİRİLMESİ
PROGRAM OTORİTESİ

SGK
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

ÇSGB
T.C. ÇALIŞMA VE
SOSYAL GÜVENLİK
BAKANLIĞI

TÜRSAB
TÜRKİYE SEYAHAT AÇENTALARI BİRLİĞİ
ASSOCIATION OF TURKISH TRAVEL AGENCIES

EKONOMİSTLER
P L A T F O R M U

NİŞANTAŞI
ÜNİVERSİTESİ

ÖNSÖZ

Ekonomistler Derneği, 2000 yılından bu yana Türkiye'de ekonomi politikaları alanında referans bir kurum olma vizyonu ve Türkiye ekonomisinin güçlü ve güvenilir bir yapıda gelişimini sürdürebilmesine katkı sunma misyonu ile çalışmalarını sürdürmektedir. Bu misyon ve vizyon doğrultusunda kurumumuz çeşitli alanlarda araştırmalar yapmakta, etkinlikler düzenlemekte ve yerel, ulusal ve uluslararası ortaklarıyla projeler hayata geçirmektedir.

Bu kitapçığın elinize ulaşmasının temel nedeni olan **"Turizm Sektörü Çalışanları Geleceğe Güvenle Bakıyor"** başlıklı projemiz de Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan işsizlik sorununun önemli bir alt başlığına dokunuyor. Avrupa Birliği ve T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı desteği ile Türkiye Seyahat Acentaları Birliği ve T.C. Nişantaşı Üniversitesi ortaklığı ile hayata geçirdiğimiz bu proje, turizm sektöründe kayıtlı istihdamın arttırılmasına yönelik çeşitli gerçekleştirdiğimiz bir dizi faaliyet ile birlikte 2017 yılı Haziran ayı sonunda tamamlanmış olacak.

Proje kapsamında kurduğumuz Kayıtlı İstihdam Destek Ofisi (KİDO) ve bu ofis tarafından gerçekleştirilen etkinlikler ve destek faaliyetleri ile sosyal ortakların birlikte çalışabilmesine yönelik bir zemin oluşturulmaya çalışılırken, öte yandan saha araştırmaları kapsamında hazırladığımız "Akreditasyon

Sistemi" ile ülkemizdeki sorunların sadece cezalarla değil, daha yenilikçi yöntemler ile ilgili paydaşların teşviki sayesinde de mümkün olabileceğini göstermeye çalıştık.

Türkiye'de turizmin zor bir süreçten geçtiği bir dönemde başladığımız proje kapsamında birçok güçlük ile de karşılaştığımızı ifade etmek gerekir. Bölgedeki işletmelerin ve çalışanların bir nevi "can derdine" düştüğü bu dönemde Kuşadası Belediyesi ve Belediye Başkanı Sn. Özer Kayalı'nın desteği her zaman bizim için çok önemli bir motivasyon kaynağı oldu. Öte yandan proje ekibimizde yer alan Mustafa Berker, Fırat Polat, Filiz Aysel, Cansu Ok ve Gamze Akın ise bu zorlu dönemde büyük efor sarf ederek bir çok zorluğu kolay hale getirdiler. Hepsine bu çalışma vesilesi ile bir kez daha teşekkür etmek isterim. Projenin hayata geçmesini sağlayan başta Avrupa Birliği, T.C. Çalışma Bakanlığı ve proje ortağı kurumlarımızın temsilcilerine ve çalışanlarına böylesi bir yenilikçi çalışmaya vesile oldukları için teşekkürlerimizi sunmak istiyorum.

Son olarak bu proje ile başlayan ve bundan sonra da aynı şevkle sürdüreceğimiz çalışmalarla ülkemizin bu yapısal sorununun çözümüne katkı sunmaya devam etmekten büyük mutluluk duyacağımızı ifade etmek isterim.

Saygılarımla,

Dr. Oğuz Demir
Yönetim Kurulu Başkanı
Ekonomistler Derneği

PROJE GENEL TANITIM

İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKG_OP) kapsamında "Kayıtlı İstihdamın Teşviki II Mali Destek Programı"nın temel amacı; genel amacı, Türkiye'de kayıtlı istihdamın teşvik edilmesine ve kayıt dışı istihdamın azaltılmasına katkı sağlamaktır.

Ekonomistler Derneği'nin bu amaç doğrultusunda geliştirdiği, TURSAB ve Nişantaşı Üniversite iş birliğindeki "Turizm Sektörü Çalışanları Geleceğe Güvenle Bakıyor" Projesi program tarafından desteklenmeye hak kazanmış olup 1 Temmuz 2016 tarihinde başlamıştır. 12 ay sürecektir.

Projenin Amacı Ve Beklenen Sonuçlar:

Genel Amaç:

Türkiye'de kayıtlı istihdamın artmasına katkı sağlamak, Kuşadası başta olmak üzere Türkiye'de turizm bölgelerinde kayıtlı istihdamın arttırılmasına ilişkin model uygulamalar geliştirmektir.

Özel Amaçlar:

- Turizm sektöründe kayıt dışı istihdamın nedenlerinin tespit edilmesi,
- Kayıtlı istihdamın arttırılması için turizm sektöründe paydaşların katılımıyla kamuoyu oluşturulması,
- Sektörde işverenlere yönelik kayıtlı istihdam destek ve teşviklerine ilişkin detaylı bilgilendirme yapılmasıdır.

Beklenen Sonuçlar

- Seyahat acentalarının oteller hakkında daha fazla

bilgiye sahip olması sağlanarak, seyahat acentalarının müşterilerine sunmuş olduğu hizmetlerin kalitesini yükseltmek

- Turizm sektöründe yer alan bölgedeki işletmelere, kayıtlı istihdama yönelmelerine ilişkin kamusal devlet ve teşviklerden bahsedilerek, akreditasyon sistemi hakkında bilgi vermek ve sektörün konuya ilişkin bilgi düzeyi arttırmak,
- İşçilerin ve işverenlerin başvuruda bulunabilecekleri, hukuki danışmanlık alabilecekleri bir Destek Ofisi kurmak ve bu ofis bünyesinde bölgedeki gelişmelerin düzenli olarak takip edilerek ilgili kamu kurumlarına bildirmek ve seyahat acentaları için hazırlanacak akreditasyon çalışmalarına veri olarak sunmaktır.

Proje Faaliyetleri

1. Kayıtlı İstihdam Destek Ofisi (KİDO) Kurulması ve Destek Hizmetleri
2. Kayıtlı İstihdam Destek Ofisi Tanıtım Kampanyası
3. Sektörel – Bölgesel Analizler ve Vaka Çalışmaları
4. Seyahat Acentaları Bilgilendirme Seminerleri
5. Turizm İşletmeleri Bilgilendirme Seminerleri
6. İş birliği Toplantıları
7. Turizm Sektörü ve Kayıtlı İstihdam Konferansı

Proje Ortakları

- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
- Nişantaşı Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
PROJE GENEL TANITIM	6
ŞEKİL LİSTESİ	10
TABLO LİSTESİ	10
KISALTMALAR	10
RAPOR ÖZETİ	12
BÖLÜM 1 - KAYIT DIŞI EKONOMİ VE KAYIT DIŞI İSTİHDAM	
1.1. HUKUKİ NEDENLER	16
1.2. MALİ VE EKONOMİK NEDENLER	16
1.3. SOSYAL VE KÜLTÜREL NEDENLER	16
BÖLÜM 2 - DÜNYADA KAYIT DIŞI İSTİHDAM	
2.1. DÜNYADA KAYIT DIŞI İSTİHDAM	19
BÖLÜM 3 - TÜRKİYE'DE KAYIT DIŞI İSTİHDAM	
3.1. EĞİTİM VE YAŞ DURUMUNA GÖRE KAYIT DIŞI İSTİHDAM	22
3.2. BÖLGESEL KAYIT DIŞI İSTİHDAM	22
BÖLÜM 4 - KAYIT DIŞI İSTİHDAM İLE ALAKALI YASALAR, TEŞVİKLER VE ÇALIŞMALAR	
4.1. KAYIT DIŞI İSTİHDAMI ÖNLEYİCİ MEVCUT UYGULANAN VE UYGULANMIŞ TEŞVİKLER	25
4.1.1. 5 PUANLIK PRİM İNDİRİMİ	25
4.1.2. GENÇ İŞÇİ VE KADIN İSTİHDAMI	25
4.1.3. İŞSİZLİK MAAŞI ALANI İSTİHDAM TEŞVİKİ	26
4.1.4. 6 PUANLIK PRİM İNDİRİMİ	26
4.1.5. İŞ-KUR İŞBAŞI EĞİTİM PROGRAMI TEŞVİKLERİ	26
4.2. KAYIT DIŞI İSTİHDAMI ÖNLEMeye YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR	26
BÖLÜM 5 - DESTEKLENEN PROJELER	
5.1. KAYIT DIŞI İSTİHDAM İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR	
5.2. UYGULANMIŞ PROJELER	29
5.3. YÜRÜRLÜKTEKİ (TAMAMLANMAMIŞ) PROJELER	30
SONUÇ	42
KAYNAKÇA	44

**KISALTMALAR
ŞEKİL ve TABLO
LİSTESİ**

TABLO LİSTESİ

- Tablo 1: Kayıt Dışı çalışma çeşitleri
Tablo 2: Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri
Tablo 3: Yıllara Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları
Tablo 4: Aylara Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları
Tablo 5: Sektörlere Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları
Tablo 6: Türkiye'de Kayıt Dışılığın Yoğun Olduğu Sektör ve İşletmeler
Tablo 7: Türkiye'de Kayıt Dışılığın En Fazla Görüldüğü Gruplar
Tablo 8: Yıllık Bölgesel Kayıt Dışı İstihdam Oranları
Tablo 9: Kayıt Dışı İstidamı Önleyici Mevcut Uygulanan ve Uygulanmış Teşvikler
Tablo 10: Altı Puan İlave Sigorta Prim Teşviki Uygulanacak İller
Tablo 11: Programın Özel Hedefleri
Tablo 12: Kayıt Dışılığın Önlenmesi Hususundaki Tedbirler ve Sorumlu Kurumlar

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1: Yaş Aralığına Göre 2015 Yılı Kayıt Dışı İstihdam Oranı
Şekil 2: Eğitim Durumuna Göre 2015 Yılı Kayıt Dışı İstihdam Oranı

KISALTMALAR

- AB: Avrupa Birliği
ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
GSS: Genel Sağlık Sigortası
ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü
İKG_OP: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı
İKGPRO: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Program Otoritesi
İŞKUR: Türkiye İş Kurumu
KADİM: Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele
KİDO: Kayıtlı İstihdamı Destekleme Ofisi
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KVK: Kurumlar Vergisi Kanunu
NUTS: Sayımlama İçin Bölge Birimleri Sınıflaması
SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UIS: Ulusal İstihdam Stratejisi

RAPOR ÖZETİ

Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam, ülkelerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Türkiye'de 1980'lerden sonra hızla yayılmaya başlayan kayıt dışı ekonomi ve bununla bağlantılı olan kayıt dışı istihdam; nedenleri, sonuçları ve işleyişi bakımından karmaşık bir kavram ve ekonomide çözülmesi gereken bir sorun olarak dikkatleri çekmektedir. Kayıt dışı ekonomi ve istihdam kavramlarının tanımlanması ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu farklılık her ülkenin tarihsel süreç boyunca; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bakımdan farklı özellikler göstermesi ve bu konularda farklı gelişmeler kaydetmesi ile yakından ilgilidir. Bu nedenle kayıt dışılığa yol açan nedenlerin neler olduğu konusunda yapılacak doğru tespitler aynı zamanda kayıt dışı ekonomiyle mücadele için izlenmesi gerekenler stratejiler açısından da önem arz etmektedir.

"Turizm Sektörü Çalışanları Geleceğe Güvenle Bakıyor" Projesi özel amaçlarıyla aynı doğrultuda hazırlanan bu rapor, Türkiye'de kayıtlı istihdamın artırılması kapsamında

gerçekleştirilen iyi uygulamaların vaka analizlerini ele almaktadır. Aydın'ın Kuşadası mevkiinin pilot bölge olarak seçildiği projede ilçede faaliyet gösteren turizm işletmelerinin kayıtlı istihdama yönelmeleri amacıyla kamu ve devlet teşviklerinden haberdar olmaları büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda rapor içerisinde öncelikli olarak bölgedeki turizm paydaşlarının bilgilendirilmesi, kayıt dışı ekonomi ve istihdamın olumsuz etkilerinden bahsedilmesi, kayıtlı istihdamın özendirilmesi ve kayıt dışılığın hukuki boyutları ele alınmaktadır.

Raporun son kısmında ise hedefi Türkiye'de kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi ve kayıt dışı istihdamın azaltılması olan "Kayıtlı İstihdamın Teşviki II Mali Destek Programı" kapsamında finansal destek hakkı kazanmış iyi proje örnekleri analiz edilmiş, kayıt dışı ekonomiye karşı kurum ve kuruluşların topyekun başlattıkları savaşın Türkiye genelindeki olumlu etkilerine yer verilmiştir.

**KAYIT DIŞI
EKONOMİ VE
KAYIT DIŞI
İSTİHDAM**

1. KAYIT DIŞI EKONOMİ VE KAYIT DIŞI İSTİHDAM

İşletmelerin kar marjlarını arttırmak için maliyetlerini düşürme çabası, hiçbir şekilde kayıt altına alınmayan veya eksik alınan ekonomik faaliyetleri (Kayıt dışı ekonomi) yaratmaktadır. Bu çaba her ne kadar bireysel olarak işletmeleri olumlu etkilediği düşünülse de piyasayı tamamen olumsuz etkileyen bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kayıt dışılık, uzun vadeli ekonomik büyümeyi ve üretkenlik kazanımlarını engeller; Haksız rekabet yaratır, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (istihdamın ana kaynakları) büyümesini engeller ve sağlık sigortası ve emeklilik aylığı gibi temel haklara sahip olmayan milyonlarca işçi bırakır. Aynı zamanda, kamu hizmetlerinin hem niteliğini hem de niceliğini azaltarak önemli vergi geliri kayıplarına yol açar. Gelir eşitsizliği ve sosyal adaletsizliğin daima artmasına neden olur.” (Mehmet Şimşek)

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte, kayıt dışılık işgücü piyasasının içerisinde her zaman var olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük bir sorun olarak ortaya çıkan kayıt dışılık tam olarak önlenememektedir. Bunun en büyük nedeni ise insan yapısının daha fazla kazanç sağlamak için maliyetlerini azaltma eğiliminde olmasıdır. Her ne kadar illegal bir yol olarak görülse de kayıt dışılık; işletmeler, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından yararlanılan bir yöntemdir. Ancak yasal önlemler ve toplumu bilinçlendirme çalışmaları kayıt dışılığın minimum seviyede tutulmasına katkı sağlamaktadır.

“Hükümetler vergi yükünü azaltmalı, vergi sistemlerini basitleştirmeli ve düzenleyici uygunluk maliyetlerini düşürmeli ve uygulamayı güçlendirmelidir. Aynı şekilde, rekabet engellerini ortadan kaldırmalı, ticari kayıt süreçlerini basitleştirmeli, kamu alımlarının şeffaflığını arttırmalı ve krediye erişimi arttırmalıdır.” (Mehmet Şimşek)

Kayıt dışı ekonomi içerisinde öne çıkan hatta merkezinde bulunan kavram ise kayıt dışı istihdamdır. Bu kavram, teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan nitelikli işgücü ihtiyacının artması ve niteliksiz işgücüne olan talebin azalması sonucu ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllardan itibaren, sanayileşmiş ülkelerde başlayan endüstri yoğunluğunun azaltılması süreci, hizmet sektörünün büyümesine neden olurken, temel üretim faaliyetlerinden bazıları gelişmekte olan ülkelere kaydırılarak, üretimin sıradan aşamaları az gelişmiş ülkelere transfer edilmeye başlanmıştır (Ataman,1999:7). Kayıt dışı istihdamın oluşmasına ve artmasına neden olan bu süreç günümüze kadar olan dönemde etkinliğini artırarak ilerlemiştir. Her ne kadar gelişmiş ülkeler bu duruma çözüm bulmuş olsalar da denetim mekanizmasının yeteri kadar uygulanmadığı gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışılık sıklıkla rastlanılan bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Yasal işlerde çalışan işçilerin gün veya ücretlerinin işverenler tarafından eksik beyan edilmesi veya hiç beyan edilmemesi kayıt dışı istihdam içerisinde karşılaşılan temel sorundur. Bu sayede işverenler vergi, prim vb. mali yüklerden kurtulmakta ve işçi giderlerini kayıt dışı bırakarak maliyetlerini düşürmektedirler. Bunun yanında kendi işini yürüten insanların da kendilerini kayıtlı olarak göstermemesi kayıt dışı istihdamın artmasına sebep olan diğer bir etkidir.

Tablo 1: Kayıt Dışı Çalışma Çeşitleri

Çalışanların Sosyal Güvenlik Kuruluna hiç bildirilmemesi
Çalışma gün sayılarının eksik bildirilmesi
Sigorta primine esas kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi

Kaynak: SGK, 2015

Kayıt dışı istihdam toplumu hem ekonomik hem de sosyal olarak olumsuz etkilemektedir. Her ne kadar yalnızca işçiler üzerinde olumsuzluklar barındırdığı düşünülse de işverenler ve devlet üzerinde de negatif etkiye sahiptir. Bu noktada kayıt dışı istihdam:

Çalışanlar üzerinde;

- Devletin sağlamış olduğu sağlık imkanlarından yararlanılamamasına,
- İş kazası ve mesleki hastalıklarda hak ve yardım talep edilememesine,
- Uzun vadede emeklilik haklarından mahrum kalınmasına,
- Gelir dağılımının oluşmasına,

İşverenler üzerinde;

- Prim ödeyen ve ödemeyenler arasında haksız rekabet olmasına,
- Diğer işletmelerin de rekabet edebilmek için kayıt dışına yönelmesine,

Devlet üzerinde;

- Vergi, prim gibi gelir kayıplarına neden olmasına,
- Gelir dağılımında adaletsizliğin yaşanmasına,
- Sosyal güvenlik açıklarının yaşanmasına,

sebebiyet vermektedir. Görüldüğü üzere kayıt dışı istihdamın işletmelerin rekabet gücünü arttıracığı düşünülse de aslında durum o kadar basit değildir. Herhangi bir işletmenin bireysel olarak kayıt dışı istihdama yönelmesi, ülkenin genel ekonomik yapısında bozulmalara sebep olacaktır. Bu durum firmaların rekabet gücünün düşmesine sebep olurken, işçiler üzerinde gelir adaletsizliğini arttıracak ve devletin de vergiden elde ettiği gelirin düşmesine sebep olacaktır. Bu noktada kayıt dışı istihdamı arttıran sebepler detaylı olarak tespit edilerek mevcut sosyoekonomik duruma en uygun yöntemlerle çözümlenmelidir.

1.1. Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri

Tablo 2: Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri

HUKUKİ NEDENLER
MALİ VE EKONOMİK NEDENLER
SOSYAL VE KÜLTÜREL NEDENLER

1.1 Hukuki Nedenler

Merkezi hükümet tarafından yürürlüğe konulan istihdam ile ilgili yasalar, cezalar ve teşvikler açıklayıcı olmalıdır. Aksi durumda işçiler ve işletmeler açısından yasal yükümlülüklerin bilinmemesi ve uygulanamamasına sebebiyet vermektedir. Bu noktada işçiler ve işletmeler kolay olan yolu tercih ederek kayıt dışılığa yönelebilmektedir.

Hukuki anlamda kayıt dışı istihdamın görüldüğü başka bir nokta ise devlet denetiminin yeteri kadar gelişmemiş olduğu ülkelerde yer almaktadır. Denetim mekanizmasının yeterli düzeyde olmaması durumunda işverenler yasaların getirmiş olduğu kanuni zorunluluklardan kaçınarak kayıt dışı istihdama yönelebilirler. İki durum da göz önünde bulundurulduğunda kayıt dışı istihdam ile mücadelenin başlangıç noktası olarak devletin uygulamaya koyduğu yasaların harfiyen uygulanması ve denetim mekanizmasının yeterli düzeyde olması gerekmektedir.

1.2 Mali ve Ekonomik Nedenler

Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam gelişmekte olan ülkelerde daha çok açığa çıkmaktadır. Büyüme yönlü ekonomiye sahip olan bu ülkelerde rekabet artmakta olup işletmeleri etkilemektedir. Bundan dolayı işverenler kayıt dışı istihdama yönelim göstererek rekabet etmeye çalışmaktadır. Özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelere (KOBİ) sahip olan ülkelerde kayıt dışı istihdam daha da öne çıkmaktadır. Bunun temel sebebi ise KOBİ'lerin gelişim gösteren ekonomilerde daha çabuk etkilenmesi olup büyük firmalarla mücadele gücünü arttırmak için kayıt dışı istihdama yönelim göstermesidir.

Çalışanlar açısından ise kayıt dışı istihdamın sebepleri gelir adaletsizliği ve yüksek işsizlik oranıdır. İş bulamayan nüfusun geçimlerini sağlamak için alternatiflere yönelmesi ve bundan dolayı kayıt dışı istihdamı tercih etmesi beklenebilir. Sonuç olarak kayıt dışı istihdamdan dolayı gelir adaletsizliği üzerinde de artış meydana gelecek ve işgücü piyasasına olumsuz yansiyarak ekonominin genel bir sorunu haline gelecektir.

1.3 Sosyal ve Kültürel Nedenler

Kayıt dışı istihdamın düşürülmesinde toplumun bilgi ve eğitim düzeyi oldukça önemlidir. Kayıt dışılığın sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan bir toplumun kayıt dışı istihdama yönelmesi beklenen sonuçlar arasındadır. Bundan dolayı toplumu bilgilendirici faaliyetlerde bulunmak önem arz etmektedir. Eğitim ise kayıt dışı istihdamda öne çıkan diğer bir unsurdur. Toplumun yeterli eğitim düzeyine erişememesi vasıfsız iş gücünü yaratmakta olup, buna bağlı olarak toplumun yeteri kadar gelişememesine sebep olmakta ve yine bundan dolayı kayıt dışı istihdamla ilgili yasa ve yönetmeliklerin anlaşılmasına sebep olmaktadır. Bunların dışında haklarından haberdar olmayan işçilerin, işverenler tarafından suiistimal edilme durumu da söz konusudur.

Bu noktada toplumun yasaları anlayabilecek düzeyde eğitime sahip olamaması durumunda, devletin daha yalın bir anlatım ile yürürlükte olan veya yürürlüğe girecek olan yasaları halka yalın bir dille aktarması gerekmektedir. Bu sayede hem işçi hem de işveren yasal sorumlulukları daha iyi kavrayarak kayıt dışılığa yönelim göstermekten kaçınacaktır.

3.2 Bölgesel Kayıt Dışı İstihdam

Türkiye'de her alanda olduğu gibi kayıt dışı istihdamda da bölgesel farklılıklar göze çarpmaktadır. Özellikle diğer bölgelerle kıyaslandığında ülkenin bazı bölgeleri veya şehirleri hem ticari ve sosyal hem de eğitim alanlarında daha gelişmiş oldukları için kayıt dışı istihdam oranı daha makul bir seviyededir. Bu durum ülke genelinde kayıt dışı istihdamın pozitif olarak etkilenmesini sağlamaktadır.

Tablo 8: Yıllık Bölgesel Kayıt Dışı İstihdam Oranları

BÖLGELER	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ankara	19,3	21,36	21,36	17,67	16,08	17,37	17,09
İstanbul	25,17	24,35	22,65	19,36	16,49	18,82	18,36
Bursa, Eskişehir, Bilecik	29,91	28,42	28,05	23,67	24,55	20,41	20,44
İzmir	28,97	30,47	32,91	30,13	30,38	27,48	23,47
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	41,32	39,8	37,5	32,88	30,64	30,15	28,59
Antalya, Isparta, Burdur	46,01	44,21	41,86	38,64	36,86	32,89	28,97
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	36,81	38,46	37,93	34,48	32,31	32,82	30,1
Kayseri, Sivas, Yozgat	42,07	45,32	50,87	50	39,11	32,85	34,83
Balıkesir, Çanakkale	48,39	45,77	45,22	42,25	41,4	38,21	34,89
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	59,32	57,82	53,18	49,13	44,27	38,45	35,09
Aydın, Denizli, Muğla	43,04	42,55	45,86	48,1	44,3	36,62	35,63
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	57,57	61,28	58,61	53,69	48,94	40,95	36,72
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir	47,65	51,21	46,41	43,13	44,71	38,38	37,91
Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	45,54	42,92	43,43	45,22	45,65	39,7	39,37
Konya, Karaman	52,95	54,33	50,13	43,99	43,99	39,69	40,17
Adana, Mersin	53,9	52,77	53,42	47,52	43,97	45,71	43,31
Zonguldak, Karabük, Bartın	60,67	52,91	53	51,72	52,4	49,37	46,32
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	53,79	57,73	53,18	55,38	58,58	48,06	46,32
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	62,69	55,78	50,5	46,92	47,82	46,61	46,52
Kastamonu, Çankırı, Sinop	59,07	62,72	62,96	57,19	50,95	50	48,8
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	63,82	61,08	57,26	51,47	49,06	54,67	51,47
Erzurum, Erzincan, Bayburt	59,48	63,28	56,13	49,35	49,2	56,1	52,35
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	67,26	64,71	61,78	62,27	55,74	54,09	52,46
Şanlıurfa, Diyarbakır	67,92	63,59	60,69	63,27	61,6	67,67	65,05
Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	66,75	71,57	74,85	72,74	69,75	70,42	70,8
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	78,62	74,34	73,26	69,51	71,43	71,54	71,1
Toplam	43,84	43,25	42,05	39,02	36,75	34,97	33,57

Kaynak: SGK, 2016

Türkiye'nin en gelişmiş bölgeleri olan TR10 (İstanbul) ve TR51 (Ankara) bölgelerinde kayıt dışı istihdam oranı yüzde 20'nin altına kadar gerilemişken TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) gibi görece az gelişmiş bölgelerinde ise yüzde 70'in üzerine çıkan bir kayıt dışı istihdam oranı bulunmaktadır. Diğer taraftan göreceli olarak niteliksiz işgücüne ihtiyaç duyulması ve eğitim seviyesinin diğer bölgelere nazaran daha düşük olması bölgede kayıt dışı istihdamın artmasına sebebiyet vermektedir.

Projenin gerçekleştirildiği TR32 bölgesinde ise kayıt dışı istihdam, ülke ortalamasına yakın seyir etmektedir. Bölgede kayıt dışı istihdam oranı ülke ortalamasının altında kalsa da görece gelişmiş olan bölgelere kıyasla yine de fazladır. Bölgede kayıt dışı istihdama sebep olan faktörlerin başında tarım ve turizm sektöründe ihtiyaç duyulan mevsimsel işçilik gelmektedir. Bu noktada gerekli tespitlerin yapılması sonrası, bu iki sektör üzerine yoğunlaşarak kayıt dışı istihdam üzerine çalışmalar yapılabilir.

DÜNYADA KAYIT DIŞI İSTİHDAM

2. DÜNYADA KAYIT DIŞI İSTİHDAM

İşçilerin devlet denetimi dışında ekonomiye dahil olmadan çalışmaları ilk olarak 1970'li yıllarda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından kayıt dışı istihdam olarak adlandırılmıştır. Ülke ekonomilerinin küreselleşerek bir bütün halinde hareket etmeye başlamaları ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak açığa çıkan niteliksiz iş gücü, kayıt dışı istihdamı yaratmaya başlamıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerin teknolojik değişimlerde öncü olmaları ve nihai ürün ortaya koymaları sebebiyle ara ürün teminini düşük maaşlı işgücününün var olduğu gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirmeleri, sorunun bu ülkelere daha sık rastlanılmasına sebep olmuştur.

Bundan dolayı kayıt dışı istihdam sağlam ekonomik temellere sahip olan, merkezi ve bölgesel denetim mekanizmasının yüksek olduğu ABD, İngiltere ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde ön plana çıkan bir sorun olarak görülmemektedir. Ancak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak yer alan Çin de ise yüzde 32,6 oranında kayıt dışı istihdam oranı bulunmaktadır. Bu duruma sebep olan faktörlerin başında Çin ekonomisinin hızlı bir büyüme oranına sahip olması, temel yapısının küçük ve orta büyüklükteki işletmelere dayanıyor olması ve yüksek nüfustan kaynaklı olarak denetimin zor gerçekleşiyor olması gösterilebilir.

Gelişmekte olan ülkelere ise genel olarak yüzde 30 yüzde 40 arası kayıt dışı istihdam oranı bulursa da bazı ülkelere bu oran daha fazladır. Türkiye ile aynı kategori içerisinde yer alan Brezilya ve Arjantin gibi ülkelere sırasıyla yüzde 42,2 ve yüzde 49,7 oranında kayıt dışı istihdam oranı bulunurken, bu ülkelere kıyasla daha hızlı gelişen Hindistan'da ise bu oran yüzde 84,6 seviyesinde gerçekleşmektedir. Türkiye'de ise 2008 küresel kriz sonrası bu ülkelere kıyasla ekonomik büyümenin daha durgun olmasına karşın, kayıt dışı istihdam oranının yüzde 33,49 seviyesinde olması Türkiye'nin krizden diğer ülkelere kıyasla daha az etkilendiğini göstermektedir.

TÜRKİYE'DE KAYIT DIŞI İSTİHDAM

3. TÜRKİYE'DE KAYIT DIŞI İSTİHDAM

Kayıt dışı istihdam, dünya ekonomisinde her zaman yer almasına rağmen 1970'li yıllarda hizmet sektörünün gelişmesi, dünya ekonomisinin giderek küreselleşmesi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak artan nitelikli işgücü gereksiniminin yarattığı niteliksiz işgücünden dolayı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin tarihinde ise yaşanan krizler ve siyasi sorunlar nedeniyle 2002 yılına kadar öncelik konusu haline gelememiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye ekonomisinin hızlı gelişimine bağlı olarak kayıt dışı ekonomi ve istihdam sorunu ön plana çıkmaya başlamıştır.

Kayıt dışı istihdam, her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de ölçülmesi zor bir kavram olarak yer almaktadır. Kayıt dışı ekonomi içerisinde yer alması nedeniyle kayıt dışı istihdam bu başlık altında yapılan araştırmalar sonucunda oranlanmaktadır. Başta Avrupa ve ABD olmak üzere kayıt dışı ekonomi ve istihdam kavramı üç farklı analiz sonucu tahmin edilebilmektedir.

• Doğrudan Ölçme Yöntemler

Bu yöntemde kayıt dışı ekonomi ve istihdam anket uygulaması yardımıyla hesaplanmaktadır. Hane halkı anketleri, işyeri anketleri, vergi anketleri gibi uygulamalardan alınan cevaplar doğrultusunda kayıt dışı ekonomi ve istihdam hesaplanmaktadır.

• Dolaylı Ölçme Yöntemler

Kayıt dışı ekonomi ve istihdam demografik göstergeler, parasal büyüklükler, vergi istatistikleri verilerinin analiz edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Burada yapılan çalışmalar kayıt dışı ekonomi ve istihdam ile doğrudan ilişkilendirilmediği için dolaylı ölçme yöntemi olarak adlandırılmaktadır.

• Karma Yöntemler

Son yöntem ise vergi cezaları, işgücü maliyetleri, sigorta primleri gibi değişkenlerin hesaplanması sonucu kayıt dışı ekonominin ve istihdamın tahmin edilmesidir.

Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranı "Doğrudan Ölçme Yöntemleri" yoluyla tahmin edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan hane halkı anketlerinden alınan cevaplar doğrultusunda veri seti oluşturulmaktadır.

Tablo 3: Yıllara Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Yıllar	Tarım Dışı	Genel
2002	31,74	52,14
2003	31,55	51,75
2004	33,83	50,14
2005	34,32	48,17
2006	34,06	46,97
2007	32,34	45,44
2008	29,76	43,5
2009	30,08	43,84
2010	29,06	43,25
2011	27,76	42,05
2012	24,51	39,02
2013	22,4	36,75
2014	22,32	34,97
2015	21,23	33,57
2016	21,72	33,49

Kaynak: SGK, 2016

Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranı 2000 yılında meydana gelen kriz sonrası büyük bir artış göstermektedir. Krizi takiben 2002 yılında yüzde 51,75 oranı (TÜİK) ile zirve yapan kayıt dışı istihdamda bu tarihten itibaren düşüş gözlemlenmektedir. Her ne kadar 2008 yılında küresel ekonomik krizden dolayı yüzde 43,5'ten yüzde 43,84'e ufak bir artış yaşanmış olsa da bu tarihten itibaren kademeli azalışını sürdürerek 2016 yılında yüzde 33,49 seviyesine kadar gerilemiştir.

Tablo 4: Aylara Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları

	2013	2014	2015
Ocak	36,23	33,55	32,37
Şubat	36,36	33,81	31,68
Mart	36,78	34,35	32,75
Nisan	37,57	34,81	33,34
Mayıs	37,65	35,69	33,38
Haziran	37,81	36,39	34,62
Temmuz	37,85	36,43	35,01
Ağustos	37,76	36,35	35,13
Eylül	37,72	35,71	34,76
Ekim	36,26	34,99	33,61
Kasım	35,08	33,92	32,6
Aralık	34,32	33,23	32,05

Kaynak: SGK, 2016

Kayıt dışı istihdam verileri aylık olarak incelendiğinde ise genel oranın azalmasına karşın mevsimsel oranın yüksek kaldığı görülmektedir. 2015 yılında genel ortalama yüzde 33,57'iken Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında bu oran yüzde 35'e kadar yükselmektedir. Bunun en büyük sebebi ise Türkiye'de turizm ve tarım gibi sektörlerde mevsimsel/dönemsel işçiliğin yoğun talep görmesi ve mevsimsel işçilik ile ilgili kayıtlı istihdamın yeteri kadar gelişmemiş olmasıdır.

Tablo 5: Sektörlere Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet	İnşaat
2002	90,14	36,4	29,19	-
2003	91,15	36,43	29	-
2004	89,9	37,28	31,96	-
2005	88,22	38,11	32,27	-
2006	87,77	38,12	31,88	-
2007	88,14	35,51	30,63	-
2008	87,84	31,61	28,77	-
2009	85,84	33,43	28,4	-
2010	85,47	32,68	27,11	-
2011	83,85	31,5	25,71	-
2012	83,61	27,89	22,73	-
2013	83,28	25,23	20,9	-
2014	82,27	20,26	21,09	36,61
2015	81,16	19,13	20,05	35,58
2016	82,09	20,2	20,35	35,76

Kaynak: SGK, 2016

Türkiye'de kayıt dışı istihdam en çok tarım sektöründen etkilenmektedir. Her ne kadar tarımda kayıt dışı istihdam oranında azalma sağlansa da yüzde 80'in altına gerileme görülmemektedir. Bunun en büyük sebepleri tarımda nitelikli iş gücüne gerek olmaması ve mevsimsel işçiliğin yaygın olmasıdır. Her iki durum da Türkiye'nin kayıtlı istihdamı teşvikinde yaşadığı başlıca sorunlardır.

Kayıt dışı istihdamı etkileyen diğer sektörler ise başta turizm olmak üzere çeşitli çalışma alanlarının bulunduğu hizmet ve 2002 Türkiye ekonomik krizi sonrası önemi git gide artan inşaat sektörleridir. Özellikle son yıllarda inşaat sektöründe yaşanan büyüme buna bağlı olarak küçük firmaların rekabet edebilmek için kayıt dışı istihdama yönelmelerine sebep olmuştur. Diğer taraftan hizmet sektöründe de turizm gibi genel olarak tarım sektörüne benzer şekilde mevsimsel ve kalifiye olmayan iş gücü yer almaktadır. Bunun yanında, son yıllarda sektörde yaşanan olumsuz gelişmeler istihdam açısından işveren üzerinde negatif bir etki yaratmıştır. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda inşaat ve hizmet sektörlerinin sanayinin üzerinde bir kayıt dışı istihdam oranına sahip olması doğal bir sonuç olarak görülmektedir.

Kayıt dışı istihdamın azaltılmasında en belirgin fark sanayi sektöründe ortaya çıkmaktadır. Sektör 2006 yılında yüzde 38,12 oranına kadar yükselmesine karşın bu tarihten itibaren yüzde 18,10 azalma göstererek kayıtlı istihdama yönelmede en büyük katkısı sağlamıştır. Sanayi sektöründe çalışanların ağır iş yüküne maruz kalmaları ve sürekli bir iş gücü ihtiyacı olması, sektörde yaşanan azalmanın başlıca nedenidir. Bundan dolayı uygulanan politika ve projelerin sanayi sektöründe daha fazla etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Türkiye'de Kayıt Dışılığın Yoğun Olduğu Sektör ve İşletmeler

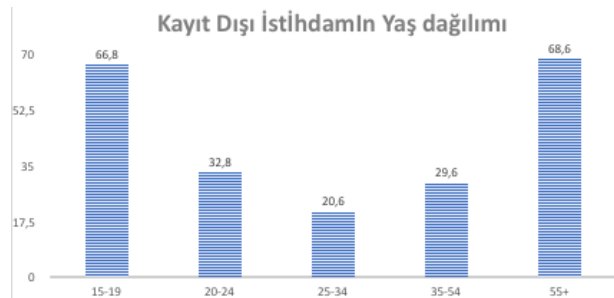
Tarım Sektörü
İnşaat Sektörü
Küçük Çaplı İşletmeler
Geçici ve Mevsimlik İşler

Kaynak: İpek, 2014

3.1 Eğitim ve Yaş Durumuna Göre Kayıt Dışı İstihdam

Türkiye'de kayıt dışı istihdamın yaş aralığı göz önünde bulundurulduğunda 15-19 ve 55 yaş ve üzeri çalışanlar ön plana çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu 2015 verilerine göre 15-19 yaş arası yüzde 66,8, 55 yaş ve üzeri ise yüzde 68,6 oranında vatandaş kayıt dışı olarak çalıştırılmaktadır. Genç nüfusun ailesi sayesinde, 55 yaş ve üzeri nüfusun ise kendi emekliliği sayesinde sosyal imkanlardan faydalanan olması kayıt dışılığın bu yaş gruplarında yoğunlaşmasına sebebiyet vermektedir. Diğer yaş gruplarında ise göreceli olarak kayıt dışılığın az olmasına karşın yine de yüksek bir oran bulunmaktadır.

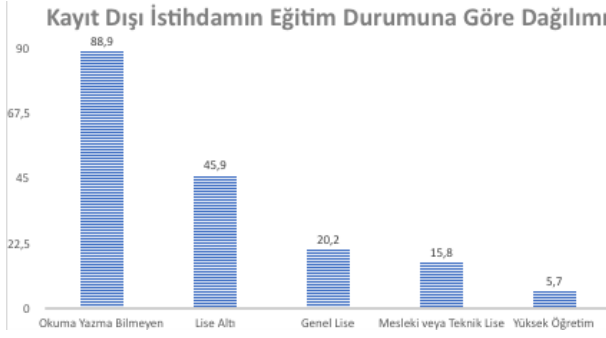
Şekil 1: Yaş Aralığına Göre 2015 Yılı Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, 2015a

Bu yaş aralıklarının tercih edilmesinin diğer bir sebebi ise işverene az maliyet işçiye ise fazla maaş sağlamasıdır. Genç nüfusun kayıtlı olarak çalışmaları durumunda kendi sosyal güvenliklerinden faydalanacak olması ve bundan dolayı alacakları maaşta yaşanacak olan kesintiler, 55 yaş ve üzeri çalışanların ise çoğunun emekli olması dolayısıyla çalışmaları durumunda hem aldıkları maaşlarda hem de emekli maaşlarında uygulanacak olan kesintiler, bu yaş gruplarını kayıt dışı istihdama yönelten etkenlerdir. Diğer taraftan işveren açısından ödenecek herhangi bir vergi veya prim olmaması bu yaş grubunun tercih edilmesinin en önde gelen nedenidir.

Şekil 2: Eğitim Durumuna Göre 2015 Yılı
Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, 2015b

Kayıt dışı istihdam eğitim durumlarına göre sınıflandırıldığında ise eğitim seviyesi düşük gruplarda bir hayli yoğunlaşma görülmektedir. TÜİK 2015 verilerine göre kayıt dışı istihdam "okuma yazma bilmeyen" çalışanlarda yüzde 88,9, "lise altı" çalışanlarda ise yüzde 45,9 oranındadır. Lise ve dengi okullardan mezunlar ve yüksek öğretim mezunlarına kıyasla vasıfsız nüfusta oldukça yüksek kayıt dışı istihdam oranı vardır. Bunun en önde gelen sebepleri ise kalifiye olmayan veya eğitimsiz nüfusun kayıt dışılık hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmaması ve işverenler tarafından vasıf gerektirmeyen işlerde kayıtlı istihdama önem verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 7: Türkiye'de Kayıt Dışılığın
En Fazla Görüldüğü Gruplar

İşsizler
Eğitim Seviyesi Düşük (Vasıfsız) Kişiler
Çocuk İşçiler
Yabancı Kaçak İşçiler
Emekliler
Serbest Çalışanlar

Kaynak: SGK, 2013

Bunların dışında Türkiye'de kayıt dışı istihdamı arttırabilecek diğer faktörler ise çift hanelere ulaşan işsizlik oranı ve son yıllarda meydana gelen savaş ortamından dolayı gerçekleşen kitlesel göç hareketidir. Ülkede işsizliğin yüksek olması, özellikle genç işsizliğinin yüksek olması çalışma standartlarında değişiklik yaratacaktır. İşveren daha kalifiye olan işçiyi tercih ederken vasıfsız olan nüfusta ise kayıt dışılığa yönelme artacaktır. Diğer taraftan ülkede Suriyeli nüfusun yoğun olması yabancı kaçak işçiliğe sebep olarak kayıt dışı istihdamı arttırabilecek etkenlerden bir diğeridir.

**KAYIT DIŞI
İSTİHDAM
İLE ALAKALI
YASALAR,
TESVİKLER VE
ÇALIŞMALAR**

4. KAYIT DIŞI İSTİHDAM İLE ALAKALI YASALAR, TEŞVİKLER VE ÇALIŞMALAR

Kayıt dışı istihdam; kelime anlamı itibarıyla işverenlerin ve işçilerin vergi ve prim zorunluluklarından kaçarak kayıt dışı bir ekonomi yaratması olarak tanımlanmaktadır. Bürokratik zorluklar, hukuki yaptırımların yetersizliği ve işveren tarafından dayatılan zorlamalar neticesinde ortaya çıkan bu sonuç hem işçi hem de devlet adına olumsuz bir durum teşkil etmektedir.

Bu süreçte; işçi, kendi geleceğini tehlikeye atarak, çalıştığı yerde başına gelebilecek bir iş kazasında hem sağlık hakkı hem de tazminat hakkı alma süreçlerini zora sokmaktadır. Devlet ise, bu olay sonrasında vergi kaybına maruz kalmaktadır. Halktan toplayacağı vergi sayesinde vatandaşlarına sağlayacağı hizmet kalitesinde bir düşüş meydana gelmektedir.

Dolayısıyla, kayıt dışı istihdamdan fayda sağlayan tek taraf, denetlenme süreçlerinde kayıtsız istihdam ettirdiği kişileri kamu görevlilerine fark ettirmediği sürece, işveren tarafı olmaktadır.

Gözümüzde basit gibi görünen bu anlayış toplum nezdinde kabul gördüğü ve tüm kişiler tarafından denendiği takdirde büyük bir ekonomik infial uyandırır.

Bu algının toplum kanaatinde gelişmemesi, devletin ekonomik zarara uğratılmaması ve işçilerin geleceklerinin garanti altına alınması için hukuki yaptırımlar, kanunlar, teşvikler ve genelgeler yayınlanmaktadır.

Anayasa'nın 5502 numaralı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, 5510 numaralı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 4857 numaralı İş Kanunlarında mevcut kayıt dışı istihdam sağlayan işverenlere uygulanacak yaptırımlar ve sigortalı istihdam sağlayacak olan işverenlere yönelik mevzuatlar ve teşvikler bulunmaktadır. Bu kanunlar işverenlere rehber niteliğindedir. Bu rehberlere uymayan işverenlerin maruz kalacağı cezai yaptırımlar yine aynı rehberde bulunmaktadır.

Devlet, kayıtsız istihdamın azaltılması adına uyguladığı cezai yaptırımların yanında pozitif bir rol de oynamaktadır. Kayıtlı istihdam teşvik kanunlarını ise buna örnek teşkil etmektedir. Bu teşvikler belirli bir yıl arasını kapsayan (Örnek: 2008-2012 yılları arasında uygulanacaktır.) ve belirli bir süresi olmayan maddeler (Örnek: ... Sayılı madde süresiz uygulanacaktır.) olarak ikiye ayrılmaktadır.

4.1 Kayıt Dışı İstidamı Önleyici Mevcut Uygulanan ve Uygulanmış Teşvikler

Tablo 9: Kayıt Dışı İstidamı Önleyici Mevcut Uygulanan ve Uygulanmış Teşvikler

5 Puanlık Prim İndirimi Teşviki
Genç İşçi ve Kadın İstihdamı Teşviki
İşsizlik Maaşı Alanı İstihdam Etme Teşviki
6 Puanlık Prim İndirimi
İŞKUR İşbaşı Eğitim Programı Teşvikleri

Kaynak: İSO, 2010

4.1.1 5 Puanlık Prim İndirimi

Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemi içerisinde uzun vadeli sigorta kolları olarak bilinen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları priminin işveren hissesinden beş puanlık indirim teşviki ile ilgili yasa hükmü, 2008/Mayıs ayında 5763 sayılı Kanunun 24. maddesi ile kabul edilerek 5510 sayılı Kanunun 81 inci maddesinin birinci fıkrasına (I) bendi olarak eklenmiştir.

Prim oranlarının düşürülmesine yönelik olarak hazırlanan 5 puanlık işveren prim hissesinin hazine tarafından karşılanması uygulamasıdır. Ödenmesi gereken Primlerin 5 puanlık işveren hissesi kısmının hazine tarafından karşılanması işyerinin prim maliyetinin yüzde 15 oranında aşağı çekilmesi anlamına gelmektedir.

Örneğin; Bir işyerinde çalışan işçiye ödenecek olan maaş 3.000 TL ise ödenmesi gereken toplam prim 1.035 TL'dir. Oysa 5 puanlık indirim sonucu ödenmesi gereken prim 885 TL olacağından 150 TL indirim söz konusu olacak ve oransal olarak işveren yüzde 15 daha az prim ödeyecektir. 5 Puanlık prim indirimi esas itibarıyla işçilik maliyetinin yüzde 5 prim maliyetinin yüzde 15 arasında daha aşağı çekilmesi anlamına gelmektedir.

4.1.2 Genç İşçi ve Kadın İstihdamı

01.07.2008 tarihinden önceki bir yıllık dönemde işyerine ait aylık prim ve hizmet belgelerinde bildirilen ortalama sigortalı sayısına ilave olarak, 01. 07. 2009 tarihine kadar yeni işe alınan 18 yaşından büyük kadınlar ile 18-29 yaş arasındaki erkek işçilere ait SSK primlerinin 5 yıl boyunca İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanmasıdır (Bu tarih daha sonra 2010/Haziran olarak revize edildi.).

Bu kapsamda; yeni işe alınan kadınlar ile 18-29 yaş arasındaki gençlere ait SSK primleri, 5 yıl boyunca İşsizlik Sigortası Fonundan karşılandığından, kadınlar ve gençlerin, işverene ait sigorta priminin;

- 1. yıl için yüzde 100'ü,
- 2. yıl için yüzde 80'i,
- 3. Yıl için yüzde 60'ı,
- 4. yıl için yüzde 40'ı,
- 5. yıl için yüzde 20'si

İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmaktadır.

4.1.3 İşsizlik Maaşı Alanı İstihdam Teşviki

5921 sayılı "İşsizlik Sigortası Kanunu ile Sosyal Sigortalar" ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 18/8/2009 tarihli ve 27323 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Bahsedilen Kanunun 1'inci maddesi ile işsizlik ödeneği alan kişilerin işe alınması halinde, sigortalı hissesi dâhil primlerinin işsizlik sigorta fonundan karşılanacağı hüküm altına alınmış ve 1/10/2009 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

İşsizlik ödeneği alanların; işe alındığı tarihten önceki aydan başlayarak işe alan işyerine ait son altı aylık, dönemde, prim ve hizmet belgelerinde bildirilen ortalama sigortalı sayısına ilave olarak işe alınması kaydıyla asgari ücret üzerinden hesaplanan KVK sigorta primi tutarının yüzde biri olmak üzere işçi ve işveren payı sigorta primleri ile GSS sigortası primi, kalan işsizlik ödeneği süresince Fondan karşılanmaktadır

4.1.4 6 Puanlık Prim İndirimi

01.01.2013 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren, on ve üzerinde sigortalı çalıştıracak özel sektör işyerlerine uygulanmak üzere, sigorta priminde 6 puanlık ilave teşvik indirimi uygulanmaktadır. Bu teşvik indirimi 5 puanlık prim teşviki ile beraber uygulanabilmektedir. Teşvikten yararlanmak isteyen işverenlerin isteği üzerine indirimden yararlanma süreleri 12/2017 tarihine kadar uzatılmıştır.

Teşvikin uygulanacağı iller sosyal-ekonomik gelişmişlik endeksine göre belirlenmektedir. Teşvik süresi kapsamı her bölge için farklıdır. Aşağıdaki tabloda hangi illerde kaç yıl uygulanacağını belirtilmektedir.

Tablo 10: Altı Puan İlave Sigorta Prim Teşviki Uygulanacak İller

4 YIL	5 YIL	6 YIL
Afyon	Adıyaman	Ağrı
Amasya	Aksaray	Ardahan
Artvin	Bayburt	Batman
Bartın	Çankırı	Bingöl
Çorum	Erzurum	Bitlis
Düzce	Giresun	Diyarbakır
Elâzığ	Gümüşhane	Hakkâri
Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
Hatay	Kilis	Kars
Karaman	Niğde	Mardin
Kastamonu	Ordu	Muş
Kırıkkale	Osmaniye	Siirt
Kırşehir	Sinop	Şanlıurfa
Kütahya	Tokat	Şırnak
Malatya	Tunceli	Van
Nevşehir	Yozgat	Gökçeada Bozcaada
Rize		
Sivas		
Trabzon		
Uşak		

Kaynak: Bakanlar Kurulunun 30.05.2013 tarihli ve 2013/4966 sayılı kararı

4.1.5 İŞ-KUR İşbaşı Eğitim Programı Teşvikleri

31.12.2016 tarihine kadar İŞ-KUR İşbaşı Eğitim Programlarını tamamlamış olan; 18 yaşından büyük 29 yaşından küçük olan kişileri işbaşı eğitim programından sonraki ilk 3 ay içerisinde istihdam ettirenlerin 30 ay süre ile SGK işveren primleri İşsizlik Sigorta Fonundan karşılanmaktadır.

30 yaşından büyüklerin istihdam edilmesi durumunda; Katılımcıların cinsiyetine göre 6 aydan 30 aya kadar işveren sigorta primi İŞKUR tarafından karşılanmaktadır.

4.2 Kayıt Dışı İstihdamı Önlemeye

Yönelik Yapılan Çalışmalar

Kayıt dışı istihdamı önlemeye yönelik birçok çalışma metodu bulunmaktadır. Bu metotları psikolojik ve uygulamalı metotlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Uygulamalı metotlar, işverenlerin kayıtsız işçi çalıştırma eğilimlerinin azaltılmasına yönelik yapılan teşvikler ve cezai yaptırımlardır. İşveren lehine yapılabilecek, kârını artırmaya yönelik en iyi teşviklerin başında prim teşvikleri gelmektedir. Bu ve bunun gibi uygulamalar kayıtsız işçi çalıştırmayı azaltmaya ve istihdamı artırmaya yönelik en önemli çalışmalardır. Kayıt dışı istihdam ettiren işverenlere de uygulanacak cezai yaptırımlar çeşitli kanunlarda para cezaları vb. gibi yaptırımlar başlığı altında bulunmaktadır.

Psikolojik metotta daha çok kamu spotları, reklamlar, eğitim kurumlarının müfredatlarındaki ikincil mesajlar, devleti koruma önceliğinin halk tarafından benimsenmesini sağlayan yazılı ve görsel medya araçlarının kullanımı gibi çeşitli bilinçlendirme stratejileri barınmaktadır. Bu metotta uzun vadede fayda sağlayacak en kalıcı yöntem eğitim modülünün duyarlı bireyler yetiştirmeye ve kişisel çıkarların kanunlar karşısında etkisiz kaldığı anlayışlarına dayalı bir sistem haline getirilmesiyle mümkün kılınacaktır.

Eylem planlarında kayıt dışı istihdamı azaltmak ve bilinçlendirmeyi artırmak adına birçok uygulamaya konulmuş ve konulacak stratejiler mevcuttur. Bunlardan birkaçını örnek verecek olursak;

- Taşra birimlerine kayıt dışı istihdamla mücadele eylem planı ve bilinçlendirme faaliyetlerinde kullandırmak üzere broşürler ve slaytlar gönderilmiştir.
- Devlet Demir Yolları ile yapılan çalışma sonucunda kayıt dışı istihdamı önlemeye yönelik afişler gar ve trenlerde sergilenmiştir.
- Tarımda mevsimlik işçi olarak çalışanlara getirilen haklarla alakalı 95.000 adet broşür bastırılıp taşra birimlerine gönderilmiştir.
- Ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunun Banka ATM'lerinden işlem yaptığı düşünüldüğünde ATM ekranlarında sosyal güvenlik bilinci ve kayıt dışı istihdamla alakalı reklam çalışmaları yürütülmüştür.
- Milli Eğitim Bakanlığı talebi üzerine 5510 sayılı Kanun hakkında 10 ilde 49 eğitim verilmiştir.
- Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Antalya, Adana gibi illerde 117 AVM'ye sosyal güvenlik konusunda bilgilendirici broşürler gönderilmiştir ve reklam panolarına bilgilendirici afişler asılmıştır.

Stratejik olarak bilinçlendirmeyi amaçlayan örnekler yukarıda gösterilmektedir. Burada asıl değinilmek istenilen konu ise kayıt dışı istihdamı azaltmaya yönelik yapılan cezai yaptırımların haricinde bu konuda bilinçlendirmeyi artırıcı uygulamaların var olduğudur.

DESTEKLENEN PROJELER

5. DESTEKLENEN PROJELER

5.1 Kayıt Dışı İstihdam İçin Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de uzun yıllardır kayıtlı istihdamın teşvikine dair projeler yürütülmekte, çeşitli kuruluşlar tarafından seminerler, bilgilendirmeler ve eğitimler organize edilmektedir. Başta Avrupa Birliği (AB) olmak üzere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Program Otoritesi (İKGPRO) gibi bakanlık ve kamu kuruluşları yılın belirli zamanlarında belirledikleri öncelikler kapsamında hazırlanmasını talep ettikleri proje çağrılarını yayınlamaktadır. Bu teklif çağrıları arasında "Kayıtlı İstihdamın Teşviki II" isimli hibe programı 2013 yılında Türkiye'de kayıtlı istihdamın teşvik edilmesine ve kayıt dışı istihdamın azaltılmasına katkı sağlamak amacıyla ÇSGB tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Çeşitli hibe programları hedefleri arasında kayıt dışı istihdam ile ilgili olan maddeler ise Tablo 11'deki gibi sıralanabilir.

Tablo 11: Programın Özel Hedefleri

Kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda ilgili yerel aktörlerin kapasitelerini artırmak.
Kayıt dışı istihdamın azaltılması için yenilikçi uygulanabilir faaliyetleri teşvik etmek.
İstihdam ve işgücü piyasasında faaliyet gösteren kamu kurumları, meslek odaları, sosyal taraflar, sivil toplum örgütleri, üniversiteler vb. kuruluşlar arasında iş birliğini kolaylaştırmak ve teşvik etmek.
İkili ve üçlü sosyal diyalog mekanizmasını ve kurumlar arası iş birliğini desteklemek,
Kayıtlı istihdamın daha cazip bir seçenek olduğunu gösterecek şekilde çalışanlar ve işverenler arasında sosyal güvenlik konusundaki farkındalık düzeyini artırmak.
Bölgesel ve yerel düzeyde kayıtlı istihdamı teşvik etmek için etkili yöntemler bulmak.
Sektörel veya şirket bazlı kurumsallaşmayı desteklemek yoluyla kayıtlı istihdamın artırılması.

Kaynak: Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013

Genel hedefi kamu ve yerel hizmetlerin kapasitesini artırmak suretiyle kayıt dışı istihdamı azaltmak olan program aynı zamanda;

- Kurumsal sosyal hizmetlerin denetim kapasitesini arttırmayı,
- Kayıtlı istihdamın önemi konusunda halkı bilinçlendirmeyi,
- Yerel kapasiteyi kayıtlı istihdamı destekleyecek şekilde artırmayı

hedeflemektedir (Yıllık Hibe Planı 2013).

Kayıt dışı istihdamın yarattığı olumsuz etkiler turizm sektörünün ilerlemesini de sekteye uğratan faktörler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda kayıt dışı işçiliğin azaltılması için çeşitli devlet kuruluşları (ÇSGB, İŞKUR,

SGK, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı) iş birliği yapmaktadır (UİS, 2014). Bir üst strateji planı olarak ÇSGB tarafından 2014-2023 yılları arasında uygulanmak üzere sektör stratejileri belirlenmiştir. Devlet kurumlarının istihdam stratejisi hedeflerini yerine getirebilmek için birlikte hareket etmelerinin önemi 2023 Ulusal İstihdam Stratejisi'nin ilk eylem planlarında (2014-2016) yer almaktadır. Plan incelendiğinde, kayıt dışı istihdam konusunda turizm sektöründeki kayıt dışılığın altı çizilmektedir.

Tablo 12: Kayıt Dışılığın Önlenmesi Hususundaki Tedbirler ve Sorumlu Kurumlar

Tedbir	Sorumlu Kurum	İşbirlikçi	Açıklama
İşyerinde çalışan işçi Sayısına bakılmaksızın işçi ücretlerinin banka kanalıyla ödenmesi sağlanacaktır.	ÇSGB	Hazine Müsteşarlığı Maliye Bakanlığı	Ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki her türlü istihdamın bankalar aracılığıyla ödenmesine dair yönetmeliğin kapsamı genişletilecektir.
Emsal işçi ücretlerine yönelik çalışmalar yapılarak, kayıt dışı ücret ödenmesi engellenecektir.	SGK	ÇSGB Maliye Bakanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı	Meslek sertifikaları esas alınarak sektördeki mesleklerle yönelik ücret tarifesi belirlenecektir.
Denetimlerin etkinliği yabacı kaçak işçi çalıştırılması önlenerek biçimde artırılacaktır.	ÇSGB	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektörde denetimlerin etkinliğinin artırılması ile yabancı kaçak iş gücü azaltılacaktır.

Kaynak: UİS, 2014

7. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile kalkınma planları literatürüne giren kayıt dışılık terimi 10. Beş Yıllık Kalkınma Planında da yer almıştır. Türkiye'de bugüne kadar on adet Kalkınma Planı düzenlenmiştir. Ancak, ilk altı kalkınma planında kayıt dışı istihdam kavramına yer verilmemiştir.

Kalkınma Planlarının da etkisiyle kayıt dışı ekonomi ile mücadeleyi koordineli bir şekilde yürütmek amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) bünyesinde "Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Koordinatörlüğü", 81 il Valiliğinde ise "Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele İl Koordinatörlüğü" kurulmuştur.

ÇSGB tarafınca hazırlanan "Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi" ile Türkiye'de kayıt dışı istihdamı ve yabancı

kaçak işçi istihdamına neden olan faktörlerin ortadan kaldırılarak kayıtlı istihdama geçişe katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Proje ile etkin ve caydırıcı denetimin uygulanması, bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerine ağırlık verilmesi, mevzuat değişikliklerinin yapılması ve bürokratik engellerin kaldırılması faaliyetleri ile kayıt dışı istihdamın azaltılması hedeflenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen

ve kayıtlı istihdamı doğrudan teşvik eden “Kayıtlı İstihdamın Teşviki I-II Mali Destek Programları”, bu bağlamda referans olarak görülmektedir. Başarılı olarak tespit edilen proje örnekleri aşağıda verilen tabloda yer almaktadır.

5.2 Uygulanmış Projeler

Proje 1	
Proje Adı	Tarımda Kayıtlı Çalışma\Üretim Bilincini Oluşturma Projesi
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Tekman Ziraat Odası Başkanlığı
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	€ 122.421
Proje Hedefi	Devlet tarafından sağlanan imkânlarından yararlanma potansiyelinin oluşturulması, sosyal güvence ve kayıtlı üretim bilincinin yaygınlaştırılması, çiftçilerin, tarım BAĞ-KUR'u, ürün ve hayvan sigortası ve teşviklerinden yararlanmaları dolayısıyla, sosyal güvenceye sahip olmaları ve ilçede kayıtlı istihdam konularında farkındalığın oluşturulması yer almaktadır.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Proje ekibi tarafından oluşturulan ve hedef kitleye dağıtılmak üzere 5000 Tane “proje tanıtım broşürü”, 2000 kitapçık, 2000 adet eğitim notu hazırlanarak basılacak hale getirilmiştir. 30 tane afiş ve 3 tane tabela yaptırılarak, projenin tanıtımını sağlamak için görünür yerlerde kullanılmıştır. Proje ekibi, proje süresince “Tarım BAĞ-KUR'u”, “Ürün ve Hayvancılık Sigortası” ve “Tarım Teşvikleri” hakkında bilgilendirme çalışmaları gerçekleştirmiştir. 66 köye ve 5 mahalleye gidilerek 2185 kişinin katılımıyla “Tarım BAĞ-KUR'u”, “Ürün ve Hayvancılık Sigortası” ve “Tarım Teşvikleri” hakkında bilgilendirme eğitimi verilmiştir.
Proje Ortakları	S.S Tekman İlçe Merkezi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	10 ay
Projenin Hedef Kitle	Ticaret Odası üyesi 1800 kişi ve ücretsiz aile çiftçileri
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Kayıt dışı istihdam ile mücadelede yerel çözümler üretmeye dönük saha araştırmaları gerçekleştirmek Sosyal diyalogun kuvvetlendirilmesi yoluyla kayıt dışı istihdam ile mücadele etmek. Kayıtlı istihdamı destekleyecek nitelikte mesleki eğitim faaliyetleri düzenlemek. Sosyal güvenlik kültürü oluşturmaya ve kayıtlı istihdam alanında bilinç artırmaktır.

Proje 2	
Proje Adı	Kayıt Dışı İstihdama Kayıtsız Kalamayız...
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Çankırı Ticaret ve Sanayi Odası
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	€ 158.647
Proje Hedefi	Bireylere vasıf kazandırılması ve böylece sigortalı istihdam edilebilirlik şansının artırılması.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Bilinç kazandırma kapsamında toplamda 300'den fazla kişinin katılımıyla iki bilgilendirme konferansı düzenlenmiş, kayıt dışı istihdama bağlı olarak yaşanan sorunlar, kayıt içi .alışmanın sağladığı faydalar, çağrı merkezlerin iletişim bilgileri gibi bilgiler içeren 10 bin adet broşür hazırlanmış ve Çankırı merkez, Sinop ve Kastamonu'da dağıtılmış, Çankırı'da bulunan Korgun, Çerkeş ve Şabanözü Organize Sanayi Bölgelerinde üretim yapan işletmelerin sahipleri ya da yöneticileri ziyaret edilerek kayıt dışı istihdamın azaltılması konusunda telkinlerde bulunulmuştur. Ayrıca çalıştırılan kişi sayısı 100'den fazla olan İl Merkezi ve diğer ilçelerdeki işletmeler de aynı yöntemle ziyaret edilmiştir. Bunlara ek olarak eğitim bileşeni kapsamında, toplamda 160'ı aşkın kişi olmak üzere, 80 kişiye güvenlik görevlisi eğitimi, 53 kişiye ön muhasebe eğitimi, 19 kişiye İngilizce eğitimi verilmiştir.
Proje Ortakları	Çankırı Valiliği, Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitlesi	Çankırı ve çevresindeki KOBİ'ler, işsizler, işverenler, işçiler, gençler ve öğrenciler, çiftçiler, kamu ya da kamu kurumu niteliğindeki kuruluşların yetkilileri, kayıt dışı çalıştırılan/çalışan bireyler ve kamu hizmetlerinden yararlanan tüm fertler bulunmaktadır.
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Projenin temel olarak bilinç kazandırma ve vasıf kazandırma faaliyetleri mevcuttur. Bilinç kazandırma kapsamında broşür hazırlanması, konferans düzenlenmesi, işveren ziyaretleri ve web sitesi hazırlanması bulunmaktadır. Vasıf kazandırma faaliyeti içerisinde 80 kişinin özel güvenlik görevlisi kursuna alınması, 60 kişinin bilgisayarlı ön muhasebe kursuna alınması ve 20 kişinin İngilizce kursuna alınması planlanmıştır.

Proje 3	
Proje Adı	Güçlü Kobiler Kayıtlı İstihdam Projesi
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	€ 306.802
Proje Hedefi	Diyarbakır'daki 50 KOBİ'nin desteklenmesi ve kayıtlı istihdamın artırılması temel hedef alınmıştır.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Organize sanayi bölgesi bünyesindeki firmalara AB Mali Destekleri ve Proje Yönetimi, Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma, Dış Ticaret, Satış ve Pazarlama, İletişim, Takım Çalışması ve Liderlik Teknikleri ve Kalite Yönetim Sistemleri Eğitimi verilmiş ve şirketlere kurumsallaşma konusunda farkındalık yaratılmıştır. 50 adet KOBİ'ye stratejik eylem planı hazırlanmış ve böylelikle kayıtlı istihdam için farkındalık yaratılmıştır.
Proje Ortakları	Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitlesi	Diyarbakır Organize Sanayi üyesi olan, kayıtlı istihdamı bulunan 50 adet KOBİ, organize sanayide faaliyet gösteren KOBİ'lerde çalışan 250 personel, kayıtlı istihdam bilgilendirme çalışmalarından haberdar olacak yerel halk ve kayıt dışı çalışan işçilerdir.
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Diyarbakır ilindeki kayıtlı ekonominin desteklenerek kayıtlı istihdamın artırılması.
	Ekonominin kayıtlı kısmında bulunan 50 adet KOBİ'nin desteklenmesi.
	İlde kayıtlı istihdam konusunda bilinç oluşturulması.

Proje 4	
Proje Adı	TR-83 ve TR-90 Bölgelerinde Kayıtlı İstihdamın Teşviki Projesi
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Karadeniz Sanayici ve İş adamları Dernekleri Federasyonu
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	€ 360.857
Proje Hedefi	TR-83 ve TR-90 bölgelerindeki işletmelere yönelik uygulanacak faaliyetlerle kayıtlı olan kesiminin genişlemesini teşvik etmek, bilinç artırma faaliyetleri ile kayıtlı kesimin büyümesine, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun kapasitesinin güçlendirilmesi için katma değer yaratmaktır.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	TR-83 ve TR-90 bölgelerinde faaliyet gösteren 300'e yakın KOBİ'nin birbirleriyle ticaretini artırmak, ekonomik güçlenmelerini sağlamak amacıyla 2 ayrı kümelenme faaliyeti gerçekleştirilerek bölgesel bazda kayıtlı istihdamı teşvik etmek, bilinç artırma faaliyetleri ile kayıtlı istihdamın artırılması sürecine katkı sağlamaktır.
Proje Ortakları	Karadeniz Sanayici ve İş Adamları Derneği (KASİAD), Karadeniz İş Adamları Derneği (KARGİD) Doğu Karadeniz İhracatçıları Birliği
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitleleri	TR-83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) ve TR-90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon) bölgelerinde yer alan büyüme merkezileri ile artalanları olan toplam 10 ilde, son 2 yıl içinde kurulmuş imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmeler başta olmak üzere kayıtlı 700 KOBİ ile kayıt dışı istihdamı azaltmak hususunda düzenlenecek bilinç oluşturma faaliyetlerine katılacak 2.000 kişi.
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	<p>Kayıtlı 700 KOBİ kümelenme etkinliğine katılmak üzere seçilecek ve her birine seçilen KOBİ'lerden 350'sinin katılım sağlayacağı, biri Samsun biri Trabzon'da olmak üzere 5 gün sürecek 2 ayrı kümelenme etkinliği düzenlenmiştir.</p> <p>Kayıt dışı istihdamın yaratacağı sosyal ve ekonomik olumsuzluklar konusunda işverenlerin, sendikaların, kamu kurumu temsilcilerinin, STK'ların ve bölge halkının bilinç düzeyinin artırılmasına yönelik olarak, bilinç artırma seminerleri düzenlenmiştir.</p> <p>Bölgedeki yaklaşık 1000 kişinin kayıt dışı istihdam konusundaki bilinç düzeyinin artırılmasına katkıda bulunulmuştur.</p>

Proje 5	
Proje Adı	Yahyalı Araştırma Ve İstihdam Geliştirme Merkezi Projesi
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Yahyalı Belediyesi
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	ğ € 371.760
Proje Hedefi	İş verenlerde ve çalışanlarda farkındalık yaratarak istihdam kapasitelerini arttırmak ve işsiz gençlere iş imkanları sağlamak
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Gençlere organik tarım, iş makinesi operatörlüğü, çocuk bakıcılığı ve mobilya dekorasyonu kursları verilmiştir.
Proje Ortakları	Yahyalı Esnaf Ve Sanatkarlar Odası Başkanlığı, Yahyalı Halk Eğitimi Merkezi, Yahyalı Köylere Hizmet Götürme Birliği
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitleleri	Yahyalı ilçesinde ikamet eden işçiler ve işverenler ve belirli yaş gruplarındaki en az ilköğretim mezunu çiftçiler, en az lise mezunu işsizler.
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	İşverenlerde ve çalışanlarda farkındalık yaratarak istihdam kapasitelerini arttırmak İşsiz gençlere gerekli iş imkanları sağlamak

Proje 6	
Proje Adı	Kayıtlı İstihdamın Teşviki İçin Mesleki Eğitim Ve Farkındalık Yaratma Projesi
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Türkiye Teknik Elemanlar Vakfı Samsun Şubesi
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	€ 307.037
Proje Hedefi	Bedensel engelli bireyler dahil olmak üzere 18-29 yaş aralığındaki gençlere CNC operatörlüğü eğitimi verilmesi ve istihdamlarının sağlanması.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Katma değeri yüksek eğitilmiş işgücünün yetiştirilmesi ve kayıt dışı istihdamın uzun dönemde yaratacağı sosyal ve ekonomik olumsuzluklar konusunda kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve farkındalığın artırılması yolu ile kayıtlı istihdamın teşvik edilmesine katkı sağlamak.
Proje Ortakları	Karadeniz Sanayici ve İş Adamları Derneği, Samsun Mesleki Eğitim Merkezi
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	7 ay
Projenin Hedef Kitleleri	Teknik resim eğitimi alan ve/veya Meslek Lisesi Mezunu 18-29 yaş arası belli oranda bedensel engelli de içeren bay ve bayanın
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	İlçede kayıt dışı istihdamın azaltılması için kayıtlı istihdam teşviklerinin anlatılması yoluyla bu konuda işverenler ve çalışanlarda farkındalık yaratılması İşsiz gençlerin kendi işlerini kurmalarını sağlanması Organik tarım alanında 100, çocuk bakıcılığı, iş makinesi operatörlüğü ve mobilya dekorasyonu alanlarında 50'şer işsiz gence eğitim verilmesi

Yürürlükteki (Tamamlanmamış) Projeler

Proje 1	
Proje Adı	Dezavantajlı Grupların Konaklama Ağırhama Sektöründe Mesleki Eğitimle Kayıtlı İstihdamda Pazarlık Güçlerini Artırılması
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	€ 218.315
Proje Hedefi	Bölgede faaliyet gösteren Konaklama Ağırhama işletmelerinde kayıtlı istihdamı artırmak.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Amasya'da işsiz veya kayıt dışı çalışan gençlere yöresel yemek yapımı (aşçılık), pastacılık ve otel otomasyon sistemleri alanında mesleki eğitim vermek ve sertifikalandırarak kayıtlı istihdamda pazarlık güçlerini artırmak
Proje Ortakları	Amasya Turizm Derneği, Amasya Sanayi Ticaret Odası ve Amasya Esnaf Sanatkârlar Odaları ve Amasya Üniversitesi
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitle	Üniversite öğrencileri ve işsiz gençler
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	75 katılımcının Aşçılık, Pastacılık ve Otel Otomasyon Sistemlerin Kullanımı eğitimlerinin yüzde 100 başarıyla tamamlamaları ve sertifika almaları
	Projeye katılan işsiz gençlerin yüzde 30'nun kısa dönemde kayıtlı istihdamda katılmaları,
	75 adet gence kayıtlı istihdam ve etkileri alanında bilinçlenmeleri, vasıfsız olarak çalışan gençlerin mesleki yeterliliklerin sağlanması ile yüzde 30'nun kayıtlı istihdamda katılmaları,
	Bölgede konaklama ağırhama işletmelerinin kayıtlı istihdamda bakış açılarının olumlu yönde değişmesi ve kayıtlı istihdamda yönelmeleri,
	Üniversite, sivil toplum kuruluşları ve işveren temsilcileri ile Sektör Çalışma Koşulları İyileştirme Grubu'nun kayıtlı istihdamı artırma amaçlı çalışması,
	Amasya turizminin ihtiyaç duyduğu Aşçılık, pastacılık ve Otel Otomasyonları Kullanımı ile ilgili 75 adet nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması
	Amasya'da özellikle ilköğretimden başlamak üzere kayıtlı çalışma ile ilgili bir farkındalığın artması için en az 10000 öğrenciye ulaşması
	Üniversite öğrencilerinin kayıtlı işle ilgili görüş ve kaygılarını dile getirebilecekleri 2 adet tartışma ortamının oluşturulması ve gençlerde kayıtlı istihdamla ilgili farkındalığın artırılması

Proje 2	
Proje Adı	Gelecek İçin Kayda Değer
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Bursa Ticaret Odası
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	ğ € 267.156
Proje Hedefi	Türkiye’de kayıtlı istihdamın teşvik edilmesine ve 2023 Türkiye kayıt dışı istihdam hedefi olarak belirlenen yüzde 15 oranına katkı sağlamak.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	İşbirliğini arttırmak amacıyla “Kayıtlı İstihdamla Verimlilik ve Güvence” çalıştayını düzenlemek. 2.500 KOBİ’ye yönelik Kurumsallaşma eğitimleri düzenlemek
Proje Ortakları	ÇSGB, SGK, İKG Program Otoritesi
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitleleri	Yerel KOBİ’ler
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	İşveren ve iş görenlerin, muhtarların, proje başvuru ve eş başvuru sahiplerinin personelinin ve kamuoyunun kayıtlı istihdam ile ilgili bilinç düzeyleri artırıldı.
	Beceri eğitim alanlarda istihdam ile ilgili bilinçlenme ve en az 20 kadın, genç ve özürünün işe başlaması sağlandı.
	Kayıtlı istihdam oranında artış sağlandı.
	Kayıtlı istihdamın teşviki konusunda faaliyet gösteren farklı kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve diyalog artırıldı.
	Kayıtlı istihdamın teşviki konusunda bilgi ve bilinç artırma faaliyetlerinin sürdürülebilirliği sağlandı.

Proje 3	
Proje Adı	Ankara'da Kayıt Dışı Çalışmanın Yoğun Olduğu İş Kollarında Bilinçlendirme, İş Birliği ve Mesleki Niteliklerin Geliştirilmesi Projesi
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Müteşebbis Gelişim Vakfı
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	ğ € 195.565
Proje Hedefi	Ankara'da tarım dışı 224.000, tarımda ise 60.000 kayıt dışı çalışan mevcudiyetinin yarattığı ekonomik, sosyal ve bireysel olumsuzlukları, bu olumsuzlukların kaynağı olan kamuoyu ve işverenlerin yeterli bilinç ve farkındalığa sahip olmaması ve niteliksiz iş gücünün yarattığı ucuz işçiliğin temelden çözülmesi ve kayıt dışı istihdamın azaltılması; Kayıtlı istihdam kültürünü geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla ekonomik ve sosyal aktörler arasında ağ kurulması ve var olanların kullanılması; Kayıtlı istihdamın teşviki için toplumun bilinçlendirilmesidir.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Bölgede turizm/hizmet, motorlu araçlar ve elektrik elektronik sanayiye yönelik profil inceleme raporu hazırlanması. Kayıt dışı çalışmanın yoğun olduğu alanlarda pilot eğitimler verilmesi. Kariyer destek portalı oluşturulması.
Proje Ortakları	ÇSGB, SGK, İKG Program Otoritesi, Teknik Eğitim Vakfı
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitleleri	Hedef sektörlerde faaliyet gösteren firmalar, meslek liseleri ve yüksek okullar, üniversiteler, yerel kurumlar, SGK, İŞKUR, STK'lar.
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Kayıtlı istihdam konusunda firmalar ve işgücü bilinçlendirildi.
	Kayıtlı istihdam, eğitim, mesleki nitelik geliştirme ve bilinçlendirme yoluyla arttırıldı.
	Bölgedeki kurum ve kuruluşlar arasında ağ oluşturulması ve kayıtlı istihdam ile ilgili bilgi akışının sağlanması ve bölgenin profiline ilişkin inceleme yapılması için ortak çalışma toplantıları düzenlendi.
	Çözüm önerileri ve sonuçlar rapor haline getirildi; Toplumda kayıtlı istihdam kültürünün yerleşerek, kayıtlı istihdamın yük değil, kolaylık ve uzun vadede kazanç olduğu bilincinin artmasına destek verildi.
	Ucuz işgücü olarak çalışanlara ve özellikle eğitim düzeyi düşük kadınlara yönelik toplam 360 saat mesleki nitelik geliştirme kurs programları uygulandı.
Web portalı üzerinden istihdam destek ofisi ile hedef sektörlerdeki işgücü arz ve talebine yönelik olarak pilot bir destek sistemi oluşturuldu.	

Proje 4	
Proje Adı	Tarımda Kayıtlı İstihdam İçin Reçeteli Yetiştiricilik
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Anadolu Teknik Elemanlar Derneği
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	ğ € 221.722
Proje Hedefi	Türkiye’de kayıt dışı istihdamın yüzde 83 ile en yüksek olduğu tarım sektöründe yenilikçi bir yöntem olan reçeteli yetiştiricilik modeli ile kayıtlı istihdamın artırılmasına katkıda bulunmaktadır.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	reçeteli yetiştiricilik uygulaması ile kayıtlı istihdam konusunda farkındalık oluşturmak.
Proje Ortakları	ÇSGB, SGK, İKG Program Otoritesi
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitleleri	Konya ilinin Altınekin, Çumra, Karatay, Karapınar ve Seydişehir ilçelerinde buğday, şeker pancarı, mısır, ayçiçeği ve patates üreticileri
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Reçeteli yetiştiricilik ile kayıtlı istihdamı artırma modelinin hazırlanması ve ilgili bakanlıklara sunulması.
	Reçeteli yetiştiricilik modeli ile tarımda kayıtlı istihdamı artırma konusunda asgari 500 kişide algı ve kavramanın sağlanması.
	Kitle iletişim araçlarıyla kayıtlı istihdamda reçeteli yetiştiricilik modeli konusunda farkındalık sağlanması.
	Tarımda kayıtlı istihdamın artırılmasında reçeteli yetiştiricilik modelinin yazılıma dönüştürülmesi.
	Reçeteli yetiştiricilik modeli ile projenin uygulama alanında asgari yüzde 20 kayıtlı istihdam artışı sağlanması.
	Reçeteli yetiştiricilik modeli uygulaması ile ülke genelinde kayıtlı istihdamın artması.

Proje 5	
Proje Adı	İş Dünyası Kayıtsız Kalmıyor
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Süleyman Demirel Üniversitesi
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	ğ € 227.954
Proje Hedefi	Sosyal iş birliğine dayalı bir çalışma yöntemiyle sorunun kaynaklarına inip, yine sorunun bileşenlerinin bir araya gelmesi suretiyle sorunun taraflarının ortak bir noktada birleştirilmesi suretiyle bilinçlendirme ve farkındalığa yönelik çözümler üretmektir.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Ortak Akıl Platformunun oluşturulması, proje süresince ve devamında koordinasyonlu bir şekilde sürekli toplantılar düzenlenmesi ve kayıt dışı istihdamı önlemek amacıyla kamuoyu oluşturulması
Proje Ortakları	ÇSGB, SGK, İKG Program Otoritesi
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitleleri	Tüm yerel aktörler
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Bilinç artırma faaliyetleri kapsamında tüm yerel aktörlerin ve toplumun farklı kesimlerinden temsilcilerin yer aldığı açılış ve kapanış toplantıları gerçekleştirildi. Yasal görevli kamu kurumları, kamu kurumu niteliğindeki diğer meslek kuruluşları ile sivil toplum örgütleri ve işletmelerin yöneticilerinden oluşan en az 20 kişinin yer aldığı Ortak Akıl Platformunun kuruldu, proje süresince ve devamında koordinasyonlu bir şekilde sürekli toplantılar düzenlendi ve kayıt dışı istihdamı önlemek amacıyla kamuoyu oluşturuldu.
	Kayıtlı istihdamın güçlendirilmesi amacıyla işverenlerin ve ilgili personellerin ihtiyacı olan alanlarda Isparta Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı işletmelerin yönetici ve çalışanlarından oluşan yaklaşık 5000 kişiye, İş adamı derneklerinde toplamda 600 kişiye, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları Yöneticileri ve Isparta Serbest Mali Müşavirler Odası üyelerinden oluşan yaklaşık 500 kişiye eğitimler verildi.
	Sosyal güvenlik kültürünün geliştirilmesi amacıyla eğitim kurumlarında bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri kapsamında ilde bulunan 10 lise ve dengi okulun 2000 öğrencisine ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nde okuyan 1000 öğrenciye düzenlenen seminer ve konferanslarla kayıt dışı istihdamın nedenleri, sonuçları ve sosyal güvenlik kurumunun yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi verildi.

Proje 6	
Proje Adı	Bizim Kaygımız, Sizin Kaydınız
Projeyi Gerçekleştiren Kurum	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
Projeyi Finanse Eden Kurum	Avrupa Birliği
Proje Bütçesi	ğ € 246.109
Proje Hedefi	TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nde kayıtlı istihdamın artırılması amacıyla konuya hem işveren hem de çalışanlar ve işsizler perspektifinden yaklaşmaktadır. Bölgede kayıtlı istihdamın faydaları ve kayıt dışı istihdamın riskleri konusunda toplumsal farkındalık düzeyini artırmayı; işverenlerin kurumsal kapasitelerini, sermaye birikimlerini ve rekabet düzeylerini; çalışanların ve işsizlerin ise mesleki ve teknik yetkinliklerinin yanı sıra girişimcilik kapasitelerini geliştirmek suretiyle bölgedeki kayıt dışı istihdamın azaltılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.
Proje Faaliyetleri	
Proje Ana Faaliyeti	Seminerler, video çekimleri ve web sitesinin yanı sıra dağıtılacak broşürler vasıtasıyla bölge merkezinde ve kırsalında asgari 10000 kişide kayıtlı istihdam ve tarımsal BAĞKUR konularında farkındalık oluşturulması,
Proje Ortakları	ÇSGB, SGK, İKG Program Otoritesi, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası
Proje Başlangıç Ve Bitiş Tarihleri	12 ay
Projenin Hedef Kitlesi	Bölge merkezinde ve kırsalında asgari 10000 kişi
Projenin Hedefleri (Maddeler Halinde)	Kayıt dışı İstihdamın Faydaları ve Tarımsal BAĞKUR konulu seminerler, video çekimleri ve web sitesinin yanı sıra dağıtılacak broşürler vasıtasıyla bölge merkezinde ve kırsalında asgari 10000 kişide kayıtlı istihdam ve tarımsal BAĞKUR konularında farkındalık oluşturulması, Ulusal ve Uluslararası Mali Destekler Konferansı ve proje hazırlama eğitimleri ile asgari 500 çalışan ve işverene ulaşmak suretiyle bölgenin ulusal ve uluslararası fonlardan faydalanma seviyesini artırmak.
	İnsan kaynakları, yönetim, dokümantasyon, iç kontrol, kalite, pazarlama konularında verilecek eğitimler vasıtasıyla bölgede asgari 150 adet işverende kurumsallaşma bilincinin oluşturulması.
	Uygulamalı girişimcilik eğitimleri vasıtasıyla 390 kişiye girişimcilik, iş planı hazırlama nosyonun verilmesi ve KOSGEB girişimcilik desteklerinden faydalanabilme imkanının sağlanması.
	Mesleki ve Teknik Yetkinlik Eğitimleri ile bölgedeki 300 çalışan ve işsiz mesleki niteliklerinin geliştirilmesi.

SONUÇ

Türkiye'de kayıt dışı istihdama dair yapılan ölçümler 1988 yılından itibaren düzenli uygulanmakta olan hane halkı iş gücü anketi, iş gücü piyasasının özellikleri hakkında bilgi veren temel veri kaynağı olarak görülmektedir. Dünyada ve Türkiye'de kayıt dışı istihdamın hesaplanmasında kullanılan birçok yöntem olsa da yapılan anketlerde kişilerin referans haftası içerisinde işbaşında olup olmadığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde kayıtlı istihdamın ölçümü oldukça zor kabul edilmektedir.

Türkiye'de kayıt dışı istihdam, yapılan reformlar ve hukuki yaptırımlar çerçevesinde 2008 yılından itibaren keskin bir düşüş sürecine girmiştir. TÜİK verileri aylık periyotlar halinde incelendiğinde, özellikle ilkbahar ve yaz aylarını kapsayan Nisan-Eylül ayları sonbahar ve kış aylarına kıyasla kayıt dışı istihdamın artış gösterdiği zamanlardır. Bunun en büyük sebebi mevsimlik tarım ve turizm işçiliği olarak görülmektedir.

Aynı şekilde Türkiye işgücü piyasası 2008-2015 yılları arasında sektör bazlı olarak incelendiğinde ise kayıt dışı istihdamda genel olarak azalış görülmektedir. Bu azalışı en çok destekleyen sektörler sırasıyla sanayi, hizmet ve tarım sektörüdür. Belirtilen yıllar içerisinde turizm sektöründeki kayıtlı istihdam artışı genel sektörler ortalamasından yüksek performans göstermiştir. Yerel ve ulusal bilinçlendirme çalışmalarının, kayıtlı istihdamın teşvikine yönelik hibe destek programlarının ve kullanılan psikolojik metotların kayıt dışı istihdamla mücadelede önemli bir pozisyonu olduğuna inanılmaktadır.

Kayıt dışı istihdam üzerinde negatif etkisi olan bir diğer husus ise yaş faktörü olarak görülmektedir. Yaş dağılımı göz önünde bulundurulduğunda iki aralıkta yığılma görülmektedir. Bu gruplar toplumun en genç ve en yaşlı kesimlerini oluşturan 15-19 ve 65 ve üzeri yaş grubundaki insanlardır. Gençlerde kayıt dışı istihdam yüzde 66,8 iken, bu oran 65 yaş ve üzeri grupta yüzde 68,6 oranında seyretmektedir. Bu durumda sağlık sigortasının aile garantörlüğünde bulunması sebebiyle 15-19 yaş arası gençlerin kayıt dışı istihdama meyilleri olduğuna inanılmaktadır. Aynı durum 65 yaş üstü kişilerde ise kayıtlı çalışmaları durumunda emekli aylıklarına yapılan kesinti olarak görülmektedir.

Eğitim seviyesi de kayıt dışı istihdam ile mücadelede önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de "eğitim seviyesi düşük" (vasıfsız) kişiler kayıt dışılığın en fazla görüldüğü ikinci sırada yer almaktadırlar. Bu bağlamda kayıtlı çalışmanın

öneminin zorunlu eğitim müfredatlarında daha yaygın bir şekilde yer almasının önemini vurgulamaktadır. Kayıtlı istihdamın teşvikinde cezai yaptırımlardan ziyade işçi ve işverenlerin bilinçlendirmeleri ve teşvik edilmelerinin daha etkili olduğu görülmektedir.

Türkiye, NUTS2 bölgeleri düzeyinde analiz edildiğinde ise, diğer illere kıyasla denetimin daha fazla olduğu ve ekonomik anlamda gelişmiş olan Ankara, İstanbul, Bursa, Eskişehir, Bilecik ve İzmir illerinde kayıtlı istihdamın en yüksek olduğu görülmektedir. Bundan hareketle, illerin gelir durumları ile kayıtlı istihdamın doğru orantılı olduğu söylenebilmektedir.

Kayıt dışı istihdamı önlemenin bir yolu da hem çalışana hem de işverene hukuki yollar ile cezai yaptırımlar uygulamaktır. Ancak, cezai yaptırımların varlığına rağmen birçok işveren kaçak işçi istihdam etmekte ve çalışanlar da bu duruma göz yummaktadır. Bu durumun oluşmasında işverenlerin vergi yükü, hukuki yaptırımların yeterince caydırıcı olmaması, bürokratik zorluklar ve denetim yetersizliği gibi unsurlar etkili olmaktadır. Kayıtlı istihdamı desteklemek amacıyla uygulanan cezai yaptırımların uygulanmasının yanı sıra işverenlerin ve işçilerin uygun kriterleri sağlamaları durumunda faydalanabilecekleri teşvikler de bulunmaktadır. SGK'nın "5 Puanlık Prim İndirimi"; işverenlerin işçilik maliyetlerini yüzde 5, prim maliyetlerini ise yüzde 15 düşürürken kayıtlı istihdamı da desteklemektedir. Bu desteğe ek olarak, sosyoekonomik gelişmişlik endekslerinde düşük performans gösteren illerin daha uzun süre faydalanabilecekleri "6 Puanlık Prim İndirimi" sayesinde az gelişmiş iller altı yıla kadar bu prim desteğinden faydalanabilmektedirler. Bir diğer unsur ise, 18-29 yaş gençler ve kadınların istihdamının desteklenmesi kapsamında beş yıl boyunca işverenin işçileri için ödediği vergi yükünü hafifleten bir İŞKUR desteği olan "Genç ve Kadın İşçi İstihdamı" teşvikidir. İŞKUR aynı zamanda "Masa Başı Eğitimleri" ile gençlere istihdam sağlayan işletmelere sektörlerine bağlı olarak 30 ya da 42 ay süre ile SGK primlerinde muafiyet sağlamaktadır. İşverenlerin işsizlik maaşına tabii olan insanları istihdam etmeleri de çeşitli yollarla desteklenmektedir.

Uzun vadede bilinçlendirme ve teşviklerin cezai yaptırımlardan daha etkili olduğu bilinmektedir. Bu sebeple kayıt dışı istihdamın psikolojik ve uygulamalı olarak önlenmesine dair yöntemler kullanılmaktadır. Kamu spotları, reklamlar, okul müfredatında verilen ikincil mesajlar bu metotlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- ATAMAN, Berrin Ceylan. (1999), İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikalarının Temel Prensipleri
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2013), Kayıtlı İstihdamın Teşviki II Hibe Programı
- ÇSGB (2006), Kayıt dışı istihdamla mücadele (KADİM) projesi.
- ILO (2013), Labour Inspection and Undeclared Work in EU. Labour Administration and Inspection Programme
- İpek, M. (2014), Kayıt Dışı İstihdamda Küresel Etkiler ve Sosyal Örüntüler, 2014/1.
- İSO (2010), İstihdama Yönelik İşveren Sigorta Primi Teşvikleri Mart 2010
- İKG PRO (2013), Yıllık Hibe Planı.
- SGK (2013), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/kayitDisi/kayitdisi_istihdam/genel_bilgi
- SGK (2015), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam
- SGK (2016), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani
- Resmi Gazete (2013), Bakanlar Kurulunun 30.05.2013 tarihli ve 2013/4966 sayılı kararı, 14.07.2013
- TÜİK (2012), Hane Halkı İşgücü İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16016>
- TÜİK (2015a), İşgücü İstatistikleri, 2015 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18636>
- TÜİK (2015b), İşgücü İstatistikleri, 2015 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21570>
- UIS (2014), Ulusal İstihdam Stratejisi (2014–2023), Eylem Planları (2014–2016)

